

KRZYSZTOF OŻÓG
(Kraków)

SPÓR O BISKUPSTWO KRAKOWSKIE W ROKU 1392 NA TLE STOSUNKÓW POLSKI Z PAPIESTWEM U SCHYLKU XIV W.

1. Mistrz Bartłomiej z Jasta, profesor krakowskiego Studium Generalnego, w mowie wygłoszonej z okazji ingresu Piotra Wysza na biskupstwo krakowskie z początkiem 1393 r. stwierdził, że elekt osiągnął godność z dużą trudnością i opóźnieniem. Nie wspomniał jednak o konkretnych przeszkodach napotkanych przez Piotra Wysza na drodze do biskupstwa, bo słuchacze tej mowy o nich wiedzieli (przynajmniej niektórzy), lecz zajęli się aspektem moralnym całej sytuacji i rozważania skierował na ogólny problem ówczesnych elekcji biskupów¹. Zachowane ślady źródłowe świadczą niezbicie, że w 1392 r., po śmierci biskupa krakowskiego Jana Radlicy (zmarł 12 stycznia t.r.), rozgorzał spór o tę ważną godność w Kościele polskim, w który zaangażowani byli przede wszystkim: kapituła katedralna krakowska, papież Bonifacy IX oraz Jadwiga z Jagiełłą. Historycy do tej pory tylko przygodnie i powierzchownie zajmowali się tą sprawą w biografiami Jadwigi Andegaweńskiej i Piotra Wysza, nie wnikając głębiej w całe zagadnienie².

Wprowadzenie kanonicznej elekcji biskupów krakowskich na początku XIII w. podważyło dotychczasowe monarsze prawo obsady tej godności. Nie oznaczało to jednak odsunięcia od wpływu na elekcje biskupów krakowskich najpierw książąt, a później królów polskich. Zdaniem Józefa Szymańskiego już w I połowie XIII stulecia „książę obok możnowładztwa najwyraźniej decydował o wynikach elekcji”³. W Małopolsce władcy popierali na tę godność oddanych sobie duchownych, z reguły kierowników kancelarii, tj. kanclerzy krakowskich. Pierwszym był Iwon Odrowąż, kanclerz Leszka Białego (1206–1217), który został biskupem po rezygnacji Wincen- tego Kadłubka w 1218 r. Nie wiadomo, czy odbyła się wówczas elekcja kapitulna, czy też osiągnął on biskupstwo na mocy prowizji papieskiej⁴. Następni to Paweł z Prze-

---

¹ Biblioteka Jagiellońska (dalej cyt.: BJ), rkp. 2192, f. 58r–62v; M. Kowalczyk, *Odnowienie Uniwersytetu Krakowskiego w świetle mów Bartłomieja z Jasta*, „Małopolskie Studia Historyczne” 6, 1964, z. 3/4, s. 38–40; mowę tę wydał ostatnio w całości W. Seńko, *Piotr Wysz z Radolina (ok. 1354–1414) i jego dzieło „Speculum aureum”*, Warszawa 1996, s. 258–272.

² Zob. A. Strzelecka, *O królowej Jadwidze. Studia i przyczynki*, Lwów 1933, s. 52–54; W. Maciejewska, *Jadwiga królowa polska*, Kraków 1934, s. 118–119; S. Kijak, *Piotr Wysz biskup krakowski*, Kraków 1933, s. 12; S. Trawkowski, *Piotr z Radolina zwany Wyszem*, PSB, t. 26, Wrocław 1981, s. 423; B. Przybyszewski, *Błogostawiona Jadwiga królowa zdozna w cnoty*, Kraków 1988, s. 61–63; W. Seńko, *Piotr Wysz*, s. 296–297.

³ J. Szymański, *Czy kanoniczna elekcja biskupa w Polsce w pierwszej połowie XIII w. była wolna*, w: *Kultura średniowieczna i staropolska*, Warszawa 1991, s. 615–623 (tu s. 623).

⁴ *Ibid.*, s. 619.

mankowa oraz Prokop z Rusi. Po odnowieniu Królestwa Polskiego Władysław Łokietek i jego sukcesorzy skutecznie na biskupstwo krakowskie protegowali urzędników kancelaryjnych z wyższym wykształceniem (nie zawsze kanclerzy krakowskich). Byli to: Nanker, Jan Grotowic, Piotr Szyrzyk z Fałkowa, Florian Mokrski, Zawisza z Kurozwek i Jan Radlica. Tylko Bodzęta z Wrześni otrzymał biskupstwo krakowskie wbrew woli króla, na mocy prowizji papieskiej. W XIV stuleciu utrwalił się wpływ monarchy na obsadę tego kluczowego biskupstwa⁵. Zbyt skromne są wiadomości źródłowe o poszczególnych elekcjach, aby rozstrzygnąć kwestię nacisków władcy na kapitułę katedralną w konkretnych przypadkach i powstałych na tym tle zatargów. Źródła informują nas z reguły o końcowych rezultatach elekcji, które z jednym, wspomnianym wyżej wyjątkiem były korzystne w XIV w. dla królów polskich.

2. Znacznie lepiej niż w poprzednich przypadkach jest oświetlona źródłowo sprawa obsady biskupstwa krakowskiego w 1392 r. Jan Długosz trzykrotnie opisał tę kwestię: w *Kalendarzu krakowskim*, *Rocznikach* oraz *Katalogu biskupów krakowskich*. Jego relacje zasługują na szczegółowe rozpatrzenie. W *Kalendarzu* Długosz do zapiski o śmierci Jana Radlicy pod dniem 12 stycznia dodał: „Cui Petrus Visch de Radolina, quamvis Sethegius de Chmyelik cantor Visliciensis et canonicus Cracoviensis fuisset canonicus electus, succedit per suffragia Wladislai Polonie regis et Hedvigis regine”⁶. W tej bardzo lakonicznej nocie zaznaczył tylko fakt kanonicznej elekcji Siecieja z Chmielnika oraz starania Jadwigi i Jagiełły, które doprowadziły Piotra Wysza do objęcia biskupstwa, a tym samym do podważenia pierwotnego wyboru kapitulnego. W *Rocznikach* dziejopis dorzucił do tej krótkiej relacji kilka ważnych szczegółów. Przypisał Siecieja do rodu Porajów (Różyców) i zaznaczył, że nominacja Piotra Wysza przez Bonifacego IX za sprawą Jadwigi i Jagiełły odbyła się „cum prefati Sethegii electi deieccione et iniuria”⁷. Zgodnie ze swymi poglądami Jan Długosz uznał odsunięcie od godności Siecieja (wybranego prawnie przez kapitułę) za krzywdę wyrządzoną elektowi. Natomiast w *Katalogu biskupów krakowskich* w biografii Piotra Wysza podał zmienioną w kilku szczegółach wersję wydarzeń: „Licet capitulum Cracoviense, morte Joanni minoris secuta, die electionis superveniente Sethegium de Chmyelik cantorem Visliciensem et canonicum Cracoviensem, nobilem de domo Rosae eligisset in episcopum concorditer, ipse tamen quia homo grandaeus erat, electionem suam, vicinam sibi mortem adesse presumens, prosequi destitit. Propter quod Hedvigis regina Poloniae occasione habita, quasi in villagio Jaxicze episcopali parum sufficienter fuisset necessariis procurata indignatione concipiens Petrum Wisch utriusque iuris doctorem, cancellarium suum, promouere ad sedem Cracoviensem in animum induxit. Et licet Bonifatius papa nonus quendam Manisolum Romanum nepotem suum germanum in Cracoviensem episcopum promouisset, resistente tamen Wladislao rege et Hedwigi regina, cassata sua promotione, Petrus de Radolina ex

⁵ Zob. K. Ożóg, *Intelektualiści w służbie Królestwa Polskiego w latach 1306–1382*, Kraków 1995, s. 108–111; A. Radziwiński, *Duchowieństwo kapituł katedralnych w Polsce XIV i XV wieku na tle porównawczym. Studium nad rekrutacją i drogami awansu*, Toruń 1995, s. 162–168, 239–260.

⁶ *Najdawniejsze roczniki krakowskie i kalendarz*, wyd. Z. Kozłowska-Budkowa, MPH, series nova, t. 5, Warszawa 1978, s. 112–113. Za *Kalendarzem krakowskim* przyjmuję datę śmierci Jana Radlicy 12 I 1392 r., chociaż w akcie postulacji Piotra Wysza na biskupa krakowskiego podano datę 13 stycznia t.r. Akt ten zachował się w kopii (rkp. BJ 326, k. 103v–104r) i możliwy jest błąd popełniony przez kopistę.

⁷ *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*, lib. X, Varsaviae 1985, s. 195–196.

Maiores Poloniae prouincia ortus ex patre Maczuda et matre Anna genere nobilis de domo Laski in episcopum Cracouiensem promotus per eundem Bonifatium nonum anno domini MCCCLXXXII^o ...”⁸.

Nie można podważyć wiarygodności przekazu o elekcji kanonicznej Siecieja z Chmielnika, chociaż poza wyżej przytoczonymi fragmentami dzieł Długosza nie ma o niej wzmianki w innych źródłach. Jan Długosz dobrze orientował się w niezbyt odległych czasowo dziejach biskupstwa krakowskiego i dysponował w tym względzie niewątpliwie prawdziwymi informacjami. Należy wykluczyć zmyślenie przez niego elekcji kapitulnej Siecieja, tym bardziej, że dziejopis zaliczył elekta do rodu Porajów (poświadczają to również inne źródła), którego przedstawiciele zajmowali najwyższe urzędy w państwie w 2 połowie XIV i XV w. Ponadto protektor Jana Długosza i jeden z jego głównych informatorów w sprawach historii biskupstwa krakowskiego, Zbigniew Oleśnicki, był wnukiem Małgorzaty, córki Dobiesława z Kurozwęk, kasztelana krakowskiego⁹, który z kolei był stryjem Siecieja z Chmielnika (jak to niżej zostanie pokazane), mógł więc i w tej kwestii podać dziejopisowi odpowiednie wiadomości z tradycji rodowej.

Sieciej z Chmielnika w licznych dokumentach występuje jako „Sethegius iudicis”, a raz w zapisce księgi sądu ziemskiego krakowskiego z roku 1377 został określony jako „Sethes filius iudicis”¹⁰. Oznacza to, że był synem Mikołaja Puszcza ze Sprowy, sędziego ziemskiego krakowskiego w latach 1361–1376, a zarazem starosty krakowskiego w latach 1372–1373, pieczętującego się herbem Poraj (Róża)¹¹. Ojciec Siecieja Mikołaj Puszcza w dokumencie wystawionym w Wieluniu 4 XII 1362 r. przez sędziego wieluńskiego Izajasza z Turowa został nazwany bratem Jakusza, dziedzica z Młynów (Poraja). Dokument ten zachował się w piętnastowiecznej kopii, ale jego

⁸ *Katalogi biskupów krakowskich*, wyd. J. Szymański, MPH, series nova, t. 10, p. 2, Warszawa 1974, s. 207–208.

⁹ W świetle wiarygodnej tradycji rodowej zanotowanej przez Długosza w *Vita Zbignei cardinalis et episcopi Cracoviensis* Małgorzata została poślubiona rycerzowi Zbigniewowi w Oleśnicy i z tego małżeństwa było 12 synów, wśród nich Jaśko, ojciec biskupa krakowskiego Zbigniewa. Zob. *Vita Zbignei cardinalis et episcopi Cracoviensis a Joanne Długosz edita*, wyd. M. Koczerska, „Studia Źródłoznawcze” 24, 1983, s. 56–58; por. W. Semkowicz, *Przywilej dla rodu Dębno z roku 1410 w świetle genealogii rodu*, „Miesięcznik Heraldyczny” 3, 1910, s. 78.

¹⁰ Zob. *Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej św. Wacława*, cz. 1–2, wyd. F. Piekosiński (dalej cyt.: KDKK), Kraków 1874–1883, cz. 2, nr 364; *Zbiór dokumentów małopolskich*, cz. 1–8, wyd. S. Kuraś, I. Sułkowska-Kuraś (dalej cyt.: ZDM), Wrocław 1962–1975, cz. 1, nr 192; cz. 4, nr 1086; *Zbiór dokumentów katedry i diecezji krakowskiej*, cz. 1–2, wyd. S. Kuraś (dalej cyt.: ZDKK), Lublin 1963–1973, cz. 1, nr 160; *Najdawniejsze księgi sądowe krakowskie*, wyd. B. Ulanowski, „Starodawne Prawa Polskiego Pomniki” 8, Kraków 1884, nr 488.

¹¹ W literaturze Mikołaj Puszcza ze Sprowy był zaliczany niekiedy błędnie do rodu Odrowążów (zob. K. Górski, *Ród Odrowążów w wiekach średnich*, „Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego” 8, 1926–1927, s. 28; Z. Kaczmarczyk, *Monarchia Kazimierza Wielkiego*, t. 2, Poznań 1946, s. 313; J. Gzella, *Małopolska elita władzy w okresie rządów Ludwika Węgierskiego w Polsce w latach 1370–1382*, Toruń 1994, s. 75). Jednakże zachowały się pieczęcie Mikołaja jako sędziego ziemskiego krakowskiego, na których znajduje się herb Poraj, stąd też nie można go zaliczać do Odrowążów, przynależał bowiem do Porajów. Zob. F. Piekosiński, *Pieczęcie polskie wieków średnich*, cz. 1: *Doba piastowska*, Kraków 1899, nr 472; *Dokumenty sądu ziemskiego krakowskiego 1302–1453*, oprac. Z. Perzanowski, Wrocław 1971, nr 4, 13, 16; *Urzednicy małopolscy XII–XV wieku*, Spisy, oprac. J. Kurtyka i in., pod red. A. Gąsiorowskiego, Wrocław 1990, nr 340, 377, 1281; B. Śliwiński, *Podsędek sandomierski Prandota i małopolscy Odrowążowie w poł. XIV wieku*, w: *Ludzie, władza, posiadłość*, pod red. J. Powierskiego, B. Śliwińskiego, Gdańsk 1994, s. 222–223. Natomiast Z. Perzanowski nie zajął stanowiska w kwestii przynależności rodowej Mikołaja w pracy *Dokument i kancelaria sądu ziemskiego krakowskiego do połowy XV wieku*, Kraków 1968, s. 30.

wiarygodność nie budzi najmniejszych wątpliwości¹². Dwadzieścia trzy lata później, już po śmierci Mikołaja Puszcza (zm. po 9 V a przed 1 X 1376 r.) Dobiesław z Kurozwek kasztelan krakowski i jego brat („frater germanus”) Jakusz z Młynów, wówczas stolnik krakowski uposażyli kościół w Michałowie, ufundowany przez ich stryja Mikołaja Zawiszycza z Młynów, prepozyta skarbmierskiego i kanonika krakowskiego. Odpowiedni dokument został wystawiony przez obu braci w Krakowie 25 III 1385 r.¹³ Rzuca on ważne światło na genealogię Kurozweckich, zestawienie bowiem informacji z tego dyplomu i wiadomości z dokumentu Izajasza z Turowa prowadzi do niepodważalnego wniosku, że Mikołaj Puszcza ze Sprowy był rodzonym bratem Jakusza z Młynów i Dobiesława z Kurozwek. Na podstawie tych źródeł przynależność Siecieja z Chmielnika do Kurozweckich, jednej z najbardziej wpływowych politycznie rodzin w Królestwie Polskim, nie ulega żadnej wątpliwości.

Kariera kościelna Siecieja przebiegała do elekcji w sposób typowy dla przedstawiciela możnego rodu. Rozpoczął on od kanonii w kapitule katedralnej krakowskiej, którą otrzymał niewątpliwie od swego stryjecznego brata Zawiszy z Kurozwek, biskupa krakowskiego, na przełomie kwietnia i maja 1381 r., bowiem 11 maja tego roku uczestniczył Sieciej w posiedzeniu generalnym tej kapituły jako kanonik¹⁴. Rychła śmierć biskupa Zawiszy (12 I 1382 r.) sprawiła, że Sieciej nie awansował na godność prałacką, niemniej jednak wśród kanoników zajmował ważną pozycję, gdyż na listach świadków w licznych dokumentach biskupich wymieniany był często tuż po prałatach¹⁵. Niebawem, bo przed 27 VI 1383 r., osiągnął jeszcze kantorę wiślicką i wraz z kanonią krakowską posiadał je aż do śmierci. Przez krótki czas dzierżył jeszcze kanonię wiślicką, wystąpił bowiem z tą godnością na jednym tylko dokumencie w 1385 r.¹⁶

Sieciej z Chmielnika utrzymywał jakieś stosunki z dworem królewskim, gdyż w gronie panów małopolskich świadczył na dokumencie Jadwigi Andegaweńskiej, wystawionym w Krakowie dnia 7 I 1385 r. dla Spytka z Lisowa¹⁷. Wystąpił wówczas obok Jana z Tarnowa kasztelana sandomierskiego, Dymitra z Goraja podskarbiego Królestwa, Spytka z Tarnowa podkomorzego krakowskiego i Zakliki z Międzygórza kanclerza królewskiego, którzy wtedy byli blisko związani z Jadwigą i podejmowali pertraktacje z Jagiełłą¹⁸. On to po objęciu tronu polskiego nadał Sieciejowi kanclerstwo sieradzkie przed 3 II 1389 r. Było ono już wtedy urzędem o charakterze tytular-

¹² *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, t. 3, wyd. I. Zakrzewski, Poznań 1880, nr 1488; por. R. Rosin, *Ziemia wieluńska w XII–XVI w. Studia z dziejów osadnictwa*, Łódź 1961, s. 151; *Urzednicy łęczyccy, sieradzcy i wieluńscy XIII–XV wieku. Spisy*, oprac. J. Bieniak, A. Szymczakowa, Wrocław 1985, cz. B, nr 116; cz. C, nr 53.

¹³ ZDM, część 1, nr 176.

¹⁴ KDKK, część 2, nr 311. Zawisza został biskupem krakowskim w roku 1380, zob. ZDKK, część 1, nr 78 (bulla prowizyjna z 4 IV t.r.).

¹⁵ KDKK, część 2, nr 321, 324, 345, 364, 394, 476; ZDKK, część 1, nr 114, 129, 131, 132, 151, 160; ZDM, część 1, nr 192; t. 4, nr 1086.

¹⁶ *Kodeks dyplomatyczny Polski*, t. 3, wyd. L. Rzyszczewski, A. Muczkowski, J. Bartoszewicz, Warszawa 1858, nr 169.

¹⁷ *Ibid.*, nr 169.

¹⁸ Zob. W. Dworzaczek, *Leliwici Tarnowscy. Z dziejów możnowładztwa małopolskiego. Wiek XIV–XV*, Warszawa 1971, s. 98–107; S. Szczur, *Negocjatorzy unii Polski z Litwą i ich kariery*, „*Analecta Cracoviensia*” 19, 1987, s. 182–187; J. Kurtyka, „*Tęczyńscy herbu Topór. Studium z dziejów możnowładztwa małopolskiego w średniowieczu*”, Kraków 1995, s. 336–339 (maszynopis rozprawy doktorskiej). Serdecznie dziękuję Autorowi za udostępnienie maszynopisu.

nym, nie związanym z działalnością w kancelarii monarszej, ale za to dobrze uposażonym¹⁹. Nie znamy bliżej konkretnych przyczyn, które spowodowały, że król obdarzył tym urzędem Siecieja. Prawdopodobnie była to jedna z form wynagrodzenia Kurozwęckich za wierność Jadwidze Andegaweńskiej i za poparcie udzielone przez nich Jagielle w jego zabiegach o tron polski²⁰.

Kapituła katedralna krakowska zebrała się na posiedzeniu generalnym ostatniego stycznia 1392 r., aby dokonać wyboru nowego biskupa²¹. Obyła się wtedy, według wiarygodnej relacji Jana Długosza, zgodna elekcja kanonika Siecieja z Chmielnika. Na taki rezultat wpłynęło kilka czynników. Duże znaczenie miała niewątpliwie przynależność rodowa Siecieja, bowiem podeszły wiekiem jego stryj Dobiesław z Kurozwęk, kasztelan krakowski i brat stryjeczny Krzesław z Kurozwęk i Chodowa, kasztelan sandomierski, należeli do grona przywódców panów małopolskich. Dobiesław ze swoimi synami, wspomnianym Krzesławem i Zawiszą biskupem krakowskim, przewodził stronnictwu andegaweńskiemu już od schyłku rządów Kazimierza Wielkiego²². Apogeum ich znaczenia przypadło na okres rządów Ludwika Węgierskiego. Wówczas to Dobiesław pełnił najpierw urząd wojewody krakowskiego w latach 1368–1380, po czym został wyniesiony przez Ludwika na kasztelanie krakowską około 24 III 1381 r. i posiadał ją do śmierci (zmarł przed 28 VIII 1397 r.). Krzesław syn Dobiesława dzierżył w latach 1375–1385 kasztelanie sądecką, kluczową z wojskowego punktu widzenia w stosunkach polsko-węgierskich. Natomiast Zawisza po Janku z Czarnkowa objął stanowisko podkanclerzego Królestwa Polskiego przed 1 I 1371 r. i po trzech latach niezwykle oddanej służby przeszedł za wolą Ludwika i Elżbiety Łokietkówny na kanclerstwo. Po śmierci Floriana Mokrskiego został przy poparciu królewskim biskupem krakowskim około 4 III 1380 r., a urząd kanclerza objął Jan Radlica. Równocześnie po zgonie królowej matki Ludwik Węgierski na marcowym zjeździe w Budzie w 1381 r. ustanowił Zawiszę z Kurozwęk przewodniczącym kolegium czterech wielkorządców, które tworzyli: Dobiesław z Kurozwęk kasztelan krakowski, Sędziwój z Szubina starosta krakowski, Jan Radlica kanclerz Królestwa i Domarad z Pierzchna starosta generalny Wielkopolski. Zakres ich władzy był ogromny, gdyż sprawowali rządy w imieniu Andegawena i mieli prawo nominacji urzędników z wyjątkiem kasztelanii i województwa krakowskiego. Zawisza używał tytułu „vicarius regni” i „supremus consiliarius”. Rychła choroba biskupa Zawiszy od Wielkanocy

¹⁹ Na jego uposażenie składały się trzy wsie: Będków, Siedlec i Wistki oraz dziesięciny z 11 wsi położonych w ziemi sieradzkiej i wieluńskiej, zob. S. Zajączkowski, *Sprawa pierwszego zapisu (w świetle badań nad osadnictwem dawnych ziem łącznińskiej i sieradzkiej)*, „Rocznik Łódzki” 7, 1963, s. 131; F. Sikora, *Ze studiów nad średniowiecznymi kancelariami polskimi*, „Studia Historyczne” 16, 1973, s. 35.

²⁰ Jagiełło z Jadwigą wynagrodzili wierność tej rodziny przede wszystkim awansem Krzesława syna Dobiesława z Kurozwęk na kasztelanie sandomierską przed 14 V 1386 r. (wcześniej był on kasztelanem sądeckim), a następnie starostwem łuckim, które posiadał na przełomie lat 1387/88, oraz starostwem generalnym wielkopolskim w latach 1387–1389, zob. *Urządnicy małopolscy*, nr 752, 1029; *Urządnicy wielkopolscy XII–XV wieku. Spisy*, oprac. M. Bielińska, A. Gąsiorowski, J. Łojko, Wrocław 1985, cz. 2, nr 613; F. Kronenberg, *Rola polityczna panów z Kurozwęk w XIV wieku*, „Miesięcznik Heraldyczny” 18, 1939, s. 118–123, 133–138.

²¹ Zob. rkp. BJ 326, k. 103v–104r; W. Seńko, *Piotr Wysz*, nr 95, s. 217–218.

²² Zob. J. Dąbrowski, *Ostatnie lata Ludwika Wielkiego 1370–1382*, Kraków 1918, passim; F. Kronenberg, *Rola polityczna panów z Kurozwęk*, „Miesięcznik Heraldyczny” 17, 1938, s. 150–155, 171–182; 18, 1939, s. 24–26, 39–42, 56–59, 72–74, 118–123, 132–138; J. Gzella, *Małopolska elita*, s. 17–19, 23, 30, 64–66; J. Kurtyka, *Kariera wojewody krakowskiego Andrzeja z Tęczyna na tle rywalizacji stronnictw za panowania Kazimierza Wielkiego*, w: *Cracovia–Polonia–Europa*, Kraków 1995, s. 285–286 i tabl. 1, s. 288; tabl. 4, s. 291; idem, „Tęczynscy”, s. 277–283.

1381 r. utrudniała znacznie działalność tego kolegium. Do jego śmierci (12 I 1382 r.) Kurozwęccy odgrywali w rządzeniu państwem dominującą rolę²³. W okresie bezkrólewia w latach 1382–1384 i w początkach panowania Jadwigi Andegaweńskiej Dobiesław i Krzesław Kurozwęccy nie mieli już pozycji dominującej w gronie przywódców panów małopolskich, ale nadal odgrywali bardzo ważną rolę, obok Spytka Melsztyńskiego wojewody krakowskiego, Jana z Tarnowa kasztelana sandomierskiego, Jana z Tęczyna kasztelana wojnickiego, Dymitra z Goraja podskarbiego Królestwa i Sędziwoja z Szubina starosty krakowskiego.

Władysław Jagiełło po koronacji królewskiej w Krakowie nie pozostał biernym narzędziem w rękach panów małopolskich i rozpoczął zabiegi o stworzenie własnego stronnictwa. Skutecznie próbował złamać jednolity do tej pory obóz Małopolan. Stąd też spór o biskupstwo krakowskie wpisany jest w szerszy kontekst napięć w tym obozie i polityki Jagiełły oraz Jadwigi²⁴. Wybór Siecieja z Chmielnika na biskupstwo krakowskie umożliwił Kurozwęckim utrzymanie się w kręgu przywódczym panów małopolskich (kasztelan Dobiesław był już w bardzo podeszłym wieku i mógł go zastąpić bratanek), a ponadto zapewniał zachowanie silnej pozycji osłabionego rozłamem obozu możnowładczego wobec króla.

Przynależność rodowa prałatów i kanoników kapituły katedralnej krakowskiej z roku 1392 w pewnym tylko stopniu odzwierciedlała układ w grupie panów świeckich. Prałatury zajmowali: dziekanę Nawój syn Andrzeja z Tęczyna z rodu Toporów (1391–1394), archidiaconat Zbigniew z Nasiechowic Gryfita (1389–1411), kantorę Marek z Gnojnika (1389–1394), kustodię Jan Wajdut z rodu Giedyminowiczów (1389–1402), kanclerstwo Mikołaj Pieniążek z Węchadłowa Jelitczyk (1392)²⁵. O prepozyturę toczyli długotrwały spór w latach 1389–1395 Abraham z Nowego Dworu herbu Nałęcz z Piotrem Strzeliczem kanonikiem krakowskim, stąd też prepozyt nie uczestniczył w elekcji, podobnie jak scholastyk Anioł de Summa Ripa, kardynał przebywający stale w kurii papieskiej²⁶. Administratorem biskupstwa krakowskiego „in spiritualibus” był doktor dekretów Mikołaj z Gorzkowa herbu Gierałt, kanonik krakowski i archidiacon lubelski²⁷. W gronie kanoników byli: Półkozic Jan z Rzeszowa, Jelitczycy: Michał syn Piotra z Knyszyna i Dziwisz z Pacanowa, Jastrzębce: Kle-

²³ Zob. *Kronika Janka z Czarnkowa*, wyd. J. Szlachtowski, MPH, t. 2, Lwów 1872, s. 641–642, 648–649, 691, 697–698, 701–706, 709–713; F. Kronenberg, *Rola*, passim; J. Dąbrowski, *Ostatnie lata*, passim; A. Strzelecka, *Kurozwęcki Dobiesław*, PSB, t. 16, s. 267–269; W. Dworzaczek, *Leliwici*, s. 84–98; J. Matuszewski, *Przywileje i polityka podatkowa Ludwika Węgierskiego w Polsce*, Łódź 1983, s. 193–244; *Urzednicy małopolscy*, nr 137, 465, 1029, 1228; *Urzednicy centralni i nadworni Polski XIV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. A. Gąsiorowski, Kórnik 1992, nr 192, 193, 614; J. Kurtyka, „Tęczyńscy”, s. 325–332; K. Ożóg, *Intelektualiści*, s. 93–104; A. Gąsiorowski, *Sędziwój z Szubina*, PSB, t. 36, s. 406–409.

²⁴ Zob. W. Dworzaczek, *Leliwici*, s. 106–115; J. Kurtyka, „Tęczyńscy”, s. 332–353; A. Gąsiorowski, *Sędziwój z Szubina*, s. 408–413.

²⁵ Zob. K. Ożóg, *Kultura umysłowa w Krakowie w XIV wieku. Środowisko duchowieństwa świeckiego*, Wrocław 1987, s. 144–145, 159, 162; M. Kowalski, *Prałaci i kanonicy kapituły katedralnej od pontyfikatu biskupa Nankera do śmierci biskupa Zawiszy z Kurozwęk (1320–1382)*, Kraków 1996, s. 34–35, 228–230, 232–233, 286–287.

²⁶ Zob. A. Radziwiński, *Prałaci i kanonicy kapituły katedralnej płockiej w XIV i I poł. XV w. Studium propozograficzne*, t. 1: *Prałaci*, t. 2: *Kanonicy*, Toruń 1991–1993, t. 1, s. 58–59; K. Stopka, *Szkoły katedralne metropolii gnieźnieńskiej w średniowieczu. Studia nad kształceniem kleru polskiego w wiekach średnich*, Kraków 1994, s. 61–62.

²⁷ BJ 326, k. 103v; W. Seńko, *Piotr Wysz*, s. 216–217, nr 95; KDKK, część 2, nr 383; ZDKK, część 1, nr 115, s. 195; M. Antoniewicz, *O pochodzeniu i rodzinie biskupa wileńskiego Mikołaja zwanego Gorzkowskim*, Prace Naukowe WSP w Częstochowie, seria: Zeszyty Historyczne, z. 2, Częstochowa 1994, s. 137–153.

mens z Łubnicy i Mikołaj ze Skroniowa, Rawicze: Maciej ze Świeszkowic i Abraham syn Siegniewa z Przewód, Śreniawita Piotr z Grodziny, Drużynita Mikołaj z Łapanowa, Lis Niemierza z Krzelowa, Poraj Mikołaj, Syrokomla Jakub z Korzkwi, Niesioła Marek Złodziej, Korab Michał z Krowicy, Ostoja Henryk Biel z Błeszna oraz Miecław syn Adama ze Zmysłowa, Mikołaj z Komornik, Piotr Strzelicz, Paweł prepozyt wiślicki, Mikołaj prepozyt od św. Idziego w Krakowie, Jan syn Piotra kanonik od św. Idziego w Krakowie, Imisław z Proszowic, Dzierław z Będzieszyna, Włościbór i Sulisław z Niedarów²⁸. Kandydaturę Siecieja z Chmielnika poparła niewątpliwie większość wymienionych wyżej prałatów i kanoników (kilku było zapewne nieobecnych), Długosz napisał bowiem o zgodnej elekcji.

3. Reakcja Jadwigi i Jagiełły na samodzielną decyzję kapituły krakowskiej, która wzmacniała pozycję panów małopolskich, była szybka i zdecydowana. Sieciej nie odpowiadał ani królowej, ani Jagielle, wytrwale budującemu własne stronnictwo dworskie. Z itinerarium Jadwigi wynika, że przebywała ona na przełomie stycznia i lutego 1392 r. w Krakowie lub w jego najbliższych okolicach²⁹. Natomiast Władysław Jagiełło przybył do Krakowa tuż przed 6 lutego (koniec grudnia i cały styczeń król był poza Krakowem). Źródła poświadczają tylko trzydniowy jego pobyt na Wawelu, ale przebywał tu prawdopodobnie do początku marca³⁰. Oboje królestwo do 9 lutego doprowadzili do zrzeczenia się przez Siecieja z Chmielnika jego praw do biskupstwa krakowskiego, wynikających z elekcji kapitulnej. Jan Długosz, rzecznik i obrońca prawa kapituły do swobodnej elekcji biskupa, podkreślił — jak już zostało wspomniane — niesprawiedliwość wyrządzoną Sieciejowi postępowaniem władców³¹. Dziejopis nie znał dokładnie motywów takiego postępowania Jadwigi i Jagiełły, toteż w *Katalogu biskupów krakowskich* stwierdził najpierw, że Sieciej zrezygnował z objęcia godności z powodu podeszłego wieku, co nie jest zgodne z prawdą, elekt bowiem w roku 1392 cieszył się pełnią sił, miał nie więcej jak 40 lat³². Przez następne jedenaście lat Sieciej był aktywny w środowisku krakowskim³³. Następnie Długosz wspominał o konflikcie między królową a kapitułą, który również miał się przyczynić do odsunięcia Siecieja. Gniew Jadwigi w stosunku do kapituły katedralnej miał być spowodowany tym, że królowa nie została odpowiednio zaopatrzona w potrzebne środki (żywność) we wsi biskupiej Jaksice. Poza relacją Długosza brak w innych źródłach wzmianek dotyczących tej sprawy, niemniej jednak rzecz jest prawdopodobna, gdyż Jaksice leżą na drodze z Krakowa do Nowego Korczyna, którą Jadwiga

²⁸ Rkp. BJ 326, k. 103v; W. Seńko, *Piotr Wysz*, s. 216–217, nr 95; KDKK, część 2, nr 336, 353, 355, 364, 394, 513; ZDKK, część 1, nr 118, 129; *Bullarum Poloniae*, wyd. S. Kuraś, I. Sułkowska-Kuraś (dalej cyt.: BP), t. 3, Lublini-Romae 1988, nr 142, 160, 335; KDW, t. 6, nr 420 i przyp. 6, 16; nr 443 i przyp. 12; *Najdawniejsze roczniki krakowskie i kalendarz*, s. 133, 161; M. Kowalski, *Prałuci*, s. 144–145, 185–186, 197, 208–211, 217–218, 224–225, 233–234; J. Wroniszewski, *Ród Rawiczów. Warszowce i Grotowice*, Toruń 1992, s. 66–67; idem, *Ród Rawiczów. Współrodowcy Warszowców i Grotowców*, Toruń 1994, s. 55–57; *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, pod red. K. Buczka, J. Wiśniewskiego i F. Sikory, cz. 1–3, Wrocław–Kraków 1980–1994, cz. 1, s. 54–55, 131; cz. 2, s. 63; K. Ożóg, *Kultura*, s. 142, 148, 160.

²⁹ Zob. G. Rutkowska, *Itinerarium królowej Jadwigi 1384–1399*, w: *Dzieło Jadwigi i Jagiełły w sześćsetlecie chrztu Litwy i jej związków z Polską*, Warszawa 1989, s. 214.

³⁰ Zob. A. Gąsiorowski, *Itinerarium króla Władysława Jagiełły 1386–1434*, Warszawa 1972, s. 34.

³¹ *Annales*, lib. X, s. 195–196.

³² *Katalogi biskupów krakowskich*, s. 207–208. Pierwszy raz na scenie publicznej Sieciej wystąpił w roku 1377 w sądzie ziemskim krakowskim, a kanonię krakowską uzyskał w roku 1381, tak więc mógł urodzić się około roku 1360. Zob. *Najstarsze księgi sądowe*, nr 488; por. A. Radziwiński, *Duchowieństwo kapituł*, s. 82–86.

³³ Zob. K. Ożóg, *Sieciej z Chmielnika*, PSB t. 36, s. 519.

wielokrotnie przemierzała i zatrzymywała się w dobrach kościelnych, w tym także w dobrach należących do biskupa krakowskiego³⁴.

Po rezygnacji Siecieja Jadwiga z Jagiełłą skłonili kapitułę do ponownego wyboru biskupa. Królowa miała swego kandydata w osobie Piotra Wysza z Radolina (na zachód od Konina w Wielkopolsce), doktora obojga praw, kanonika włocławskiego z rodu Leszczyców. Jagiełło zaakceptował tę kandydaturę, choć niewątpliwie wolałby widzieć na biskupstwie krakowskim osobę ze swojego obozu.

Piotr Wysz wywodził się z podupadającej gałęzi Leszczyców, rozsiedlonej na pograniczu wielkopolsko-kujawskim. Jego ojciec Jan, zwany Maczudą, nie należał do elity urzędniczej. Dopiero w pokoleniu Piotra i głównie dzięki niemu kilku jego współrodowców i krewniaków weszło do kapituł i osiągnęło urzędy świeckie, między innymi Świętopełk z Radolina został cześnikiem kaliskim (1399–1403), a Maciej z Lubstowa, zwany Maczudą, pełnił urząd kasztelana śremskiego (1393/94–1397) i wojewody gniewkowskiego (1397/98–1408)³⁵. Piotr Wysz zdobył znakomite wykształcenie w Pradze i Padwie. Miał magisterium z zakresu sztuk wyzwolonych oraz doktorat obojga praw uzyskany w 1386 r. w uniwersytecie padewskim³⁶. Ponad dziesięcioletni pobyt w Italii zaowocował licznymi kontaktami osobistymi w środowisku prawników padewskich i kręgach kurii rzymskiej. Po powrocie z Padwy na przełomie 1387 i 1388 r. Mikołaj Wysz wszedł w służbę monarszą i uczestniczył w rokowaniach polsko-krzyżackich w kwietniu 1388 r. oraz był członkiem delegacji królewskiej na niedoszłe do skutku pertraktacje z Zakonem w październiku 1390 r. Kilkakrotnie był wysyłany do kurii papieskiej w sprawach państwowych (1388–1389, 1391). Szybko zyskał względy Jadwigi, która powierzyła mu urząd kanclerza w swej kancelarii w początkach 1391 r.³⁷ Na dworze papieskim Bonifacego IX również zdobył duże zaufanie i najpierw otrzymał ważny urząd referendarza (wystąpił w tym charakterze 24 VIII 1389 r.), a następnie został mianowany nuncjuszem i kolektorem generalnym Kamery Apostolskiej na jeden rok w Polsce i na Węgrzech. Bulla nominacyjna została wystawiona 24 VIII 1389 r. w Perugii³⁸. Bonifacy IX był niewątpliwie zadowolony z tej misji Piotra, w roku 1391 nadał mu bowiem godność protonotariusza papieskiego i 29 grudnia tego roku wyznaczył go na pośrednika we wszystkich poufnych sprawach (głównie dotyczących obsady stanowisk kościelnych w Polsce) między Stolicą Apostolską a królową Jadwigą³⁹. Piotr Wysz osiągnął w ten sposób jedyną w swoim rodzaju pozycję w relacjach papiesko-królewskich i na początku 1392 r. wrócił do Krakowa. W Kościele polskim do tej pory posiadał przez dwa lata prepozyturę włocławską (1389–1391) i kanonię w tej samej kapitule. Prepozytury prawdopodobnie

³⁴ Zob. G. Rutkowska, *Itinerarium*, s. 204–225. Być może cała rzecz rozegrała się w styczniu 1392 r. w okresie sediswakansu, gdy dobra biskupie były administrowane przez kapitułę.

³⁵ Zob. S. Kijak, *Piotr Wysz*, s. 1–3; S. Trawkowski, *Piotr z Radolina*, s. 422, 427; *Urzednicy wielkopolscy*, cz. 2, nr 79, 547; J. Bieniak, *Maciej z Lubstowa*, PSB, t. 19, s. 23–24; idem, *Elita kujawska w sredniowieczu*, w: *Czlowiek w spolecznstwie sredniowiecznym*, Warszawa 1996, s. 5–7.

³⁶ Zob. S. Kijak, *Piotr Wysz*, s. 3–6; K. Ożóg, *Formacja intelektualna biskupów krakowskich w sredniowieczu*, w: *Cracovia–Polonia–Europa*, s. 171–172; W. Seńko, *Piotr Wysz*, s. 288–293.

³⁷ Zob. S. Kijak, *Piotr Wysz*, s. 7–11; M. Gębarowicz, *Psalterz floriański i jego geneza*, Wrocław 1965, s. 22 nn.; S. Trawkowski, *Piotr z Radolina*, s. 422–423; W. Seńko, *Piotr Wysz*, s. 293–296.

³⁸ *Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae gentiumque finitimarum historiam illustriantia...*, wyd. A. Theiner (dalej cyt.: VMPL), t. 1, Romae 1860, nr 1030–1032; BP, t. 3, nr 62–64.

³⁹ *J. Długoski Annales*, lib. X, s. 232–233; M. Gębarowicz, *Psalterz floriański*, s. 22–23; B. Przybyszewski, *Błogosławiona Jadwiga*, s. 60–61.

zrzekł się u schyłku 1391 r. na rzecz swego ciotecznego brata Andrzeja Łaskarczycza z Gosławic, zachowując jedynie wspomnianą kanonię⁴⁰. Śmierć Jana Radlicy stwarzała dla Piotra Wysza ogromną szansę sięgnięcia po biskupstwo krakowskie. W Małopolsce Wysz był obecny na scenie politycznej od 1388 r. poprzez służbę dyplomatyczną w sprawach krzyżackich i pobytu na dworze krakowskim. W czasie pertraktacji z Krzyżakami w Raciążu w kwietniu 1388 r. w poselstwie królewskim znajdował się obok Bodzęty arcybiskupa gnieźnieńskiego, Bartosza Wezenborga wojewody poznańskiego, Spytka z Melsztyna wojewody krakowskiego i Mikołaja z Bogorii marszałka królestwa (ci dwaj ostatni to Małopolanie). Natomiast na rokowania październikowe 1390 r. król wyznaczył Skirgiłłę, Siemowita IV księcia mazowieckiego, Sędziwoja z Szubina, Jana z Tarnowa, Jana z Tęczyna oraz Wysza. Na dworze królewskim Jadwigi Piotr Wysz wszedł w rozmaite relacje z panami krakowskimi. Niemniej jednak na gruncie małopolskim był to homo novus⁴¹.

Kapituła katedralna nie stawiała żądaniom Jadwigi i Jagiełły wielkiego oporu, gdyż ostatecznie 9 II 1392 r. postulowała Piotra Wysza na biskupa krakowskiego⁴². Równocześnie zwróciła się do Bonifacego IX z prośbą o przyjęcie i konfirmację wyboru kapitulnego oraz udzielenie Piotrowi Wyszowi sakry biskupiej. W suplice kapituły, zawierającej opis przebiegu elekcji, imiennie zostali wyliczeni następujący prałaci i kanonicy: dziekan Nawój z Tęczyna, archidiakon Zbigniew z Nasiechowic, kustosz Jan Wajdut, administrator in spiritualibus Mikołaj z Gorzkowa, kanonicy: Maciej ze Świeszkowic kanclerz dobrzyński, Mikołaj prepozyt od św. Idziego w Krakowie i Paweł prepozyt wiślicki. Imion pozostałych nie podano, określając ich: „ceterique canonici ecclesie predictae capitulariter congregati”. Zebrani na kapitule generalnej upoważnili dziekana Nawoja z Tęczyna do wyznaczenia osoby postulowanej na biskupa krakowskiego. Na podstawie tego mandatu Nawój postulował Piotra Wysza „in episcopum et pastorem ecclesie predictae”. Z tego źródła wynika, że zebrani wówczas prałaci i kanonicy zgodzili się na osobę Piotra, a suplika została opieczętowana pieczęcią kapituły i pieczęciami osobistymi jej członków oraz zaopatrzona w ich podpisy⁴³.

Królowa, wywierając nacisk na kapitułę, posłużyła się niewątpliwie osobą najwyższego rangą prałata, tj. dziekanem Nawojem z Tęczyna, bratem Jana z Tęczyna kasztelana wojnickiego, który blisko współpracował z Jadwigą od samego początku jej rządów w Polsce. Jego współpracownicy, Nawój z Łekawicy oraz Sułek i Żegota z Kaczkowic, byli urzędnikami na dworze Jadwigi, podobnie jak związani z Tęczyńskim Jakusz z Buturzyna herbu Czewoja i Klemens z Kwiliny herbu Lis⁴⁴. Kasztelan wojnicki odgrywał w otoczeniu królowej ważną rolę, szczególnie od czasu gdy Jagiełło rozpoczął budowę własnego obozu, tj. od przełomu lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XIV w. Ponadto Jadwiga miała w kapitule kilku oddanych sobie kanoników, wśród których byli: magister Piotr Strzelicz, który był jej protegowanym i dyplo-

⁴⁰ KDKK, 2, nr 390; VMPL, t. 1, nr 1030–1032; J. Fijałek, *Ustalenie chronologii biskupów wrocławskich*, „Przewodnik Naukowy i Literacki” 22, 1894, s. 746–748, 852–853.

⁴¹ Zob. S. Kijak, *Piotr Wysz*, s. 7–10; S. Trawkowski, *Piotr z Radolina*, s. 422–423; W. Seńko, *Piotr Wysz*, s. 292–296; por. J. Kurtyka, „Tęczyńscy”, s. 339–353.

⁴² Rkp. BJ 326, k. 103v–104r; W. Seńko, *Piotr Wysz*, s. 216–217, nr 95.

⁴³ j.w. BJ 326, k. 103v–104r; W. Seńko, *Piotr Wysz*, s. 216–217, nr 95.

⁴⁴ Zob. H. Kręć, *Dwóje królewski Jadwigi i Jagiełły*, Kraków 1987, s. 29 nn.; J. Kurtyka, „Tęczyńscy”, s. 339–353.

matą w kurii papieskiej⁴⁵, Marek zwany Złodziejem z Pilchowic, kapelan królowej⁴⁶ oraz Dziwisz z Pacanowa, jej kanclerz w latach 1393–1395⁴⁷. Wsparli oni niewątpliwie kandydaturę Piotra Wysza i działania królowej.

Postulacja Wysza na biskupstwo krakowskie spotkała się z opozycją ze strony nielicznej grupy kanoników krakowskich. Wspomina o tym przygodnie Stanisław ze Skarbimierza w mowie na ingres biskupa Piotra przy podkreśleniu zasług Wojciecha Jastrzębca, który uzyskał konfirmację papieską dla Wysza: „Dominus vero Albertus scholasticus Gnesnensis et canonicus Cracoviensis ecclesiarum, ambasiator et ductor negotiorum Regni Polonie et huius Cracoviensis ecclesie, non declinavit irregulariter in predictorum accidentibus, sed pocius legalem se exhibuit et ostendit”⁴⁸. Jeden z kanoników wystosował protest do papieża, w którym zawarł ciężkie zarzuty przeciw nowemu elektowi (krzywoprzysięstwa, wymuszona podstępnie cesja i fałszerstwa powodujące infamię oraz ekskomunikę). W rękopisie 461 Biblioteki Jagiellońskiej na k. 154v zachowała się kopia tego pisma: „Ego D[ersalaus] attendens et considerans, quod P[etrus], quem proponitis eligere in episcopum Cracoviensem, est periurii vel falsi cessionis vel adulterii crimine irretitus quodque est publice de tali crimine infamatus vel excommunicatus. Que vobis denuncio, appello ad sedem apostolicam, ne vos alii gravati concanonici mei ad electionem ipsius accedere acceptetis et apostolos peto instanter, instantius et instantissime, c. *Constitutus, De electione, Statuimus et c. Cum in cuntis*”⁴⁹. W kopii dokumentu autor protestu jest oznaczony tylko pierwszą literą imienia. W kapitule krakowskiej zasiadało wówczas dwóch kanoników, których imię rozpoczynało się na literę D: Dziwisz z Pacanowa i Dzierśław z Będzieszyna. Pierwszy z nich nie mógł być przeciwny elekcji Piotra Wysza, gdyż należał do współpracowników Jadwigi i w 1393 r., po wyniesieniu magistra Macieja, dotychczasowego kierownika kancelarii królowej, na biskupstwo przemyskie, objął stanowisko jej kanclerza⁵⁰. Natomiast Dzierśław syn Blisbora z Będzieszyna, kanonik krakowski w latach 1386–1420, dziekan kielecki (1395–1414) i scholastyk wrocławski (1416–1419), zmarły 13 X 1420 r., mógł wystosować ten protest do Bonifacego IX⁵¹. Później jednak lojalnie współdziałał z Piotrem Wyszem w sprawach kościelnych⁵².

4. Niebawem po śmierci Jana Radlicy wiadomość o wakującym bogatym biskupstwie krakowskim dotarła do kurii rzymskiej. Bonifacy IX, nie oglądając się na wybór kapitulny i na życzenia Jadwigi i Jagiełły w sprawie obsady wspomnianego biskupstwa, mianował na nie Maffiolusa Lampugnaniego z Mediolanu już przed 1 III

⁴⁵ *Monumenta Poloniae Vaticana*, t. 8, cz. 1, wyd. E. Długopolski (dalej cyt.: MPVat.), Kraków 1946, nr 1–3, 84, 205; K. Ożóg, *Duchowni krakowscy w służbie królewskiej w XIV wieku*, „Rocznik Krakowski” 54, 1988, s. 16.

⁴⁶ KDKK, część 2, nr 317, 353; BP, t. 3, nr 317; *Najdawniejsze roczniki i kalendarz*, s. 178.

⁴⁷ Zob. I. Sułkowska-Kurasiowa, *Dokumenty królewskie i ich funkcja w państwie polskim za Andegawców i pierwszych Jagiellonów 1370–1444*, Warszawa 1977, s. 210; M. Kowalski, *Praluci*, s. 144–145.

⁴⁸ Rkp. BJ 191, k. 312r; 723, k. 169v–170r; W. Seńko, *Piotr Wysz*, s. 279.

⁴⁹ Por. W. Seńko, *Piotr Wysz*, s. 297, nr 45. Zasadniczą podstawą prawną tego protestu były kanony zawarte w tytule VI: *De electione et electi potestate* I księgi Dekretalów Grzegorza IX (c. 1–60.X.1.6), zob. *Corpus iuris canonici...*, instruxit Ae. Friedberg, cz. 1–2, Lipsiae 1879–1881, cz. 2, szp. 48–96.

⁵⁰ Zob. przy. 47; por. J. Krzyżaniakowa, *Kancelaria królewska Władysława Jagiełły. Studium z dziejów kultury politycznej w XV wieku*, cz. 1–2, Poznań 1972–1979, cz. 2, s. 21–23.

⁵¹ Zob. KDKK, część 2, nr 336, 416, 428, 576; BP, t. 3, nr 207, 279–280; t. 4, nr 531; *Najdawniejsze roczniki krakowskie i kalendarz*, s. 178; J. Fijałek, *Ustalenie chronologii*, s. 946; W. Seńko, *Piotr Wysz*, s. 297, nr 45.

⁵² Zob. ZDKK, część 1, nr 118.

1392 r., w tym dniu bowiem jako biskup krakowski złożył on osobiście zobowiązanie spłaty Kamerze Apostolskiej i Kolegium kardynalskiemu 3000 florenów „pro suo servitio communi” i obligacje na „quinque minuta servitia consueta”⁵³. Miał je spłacić w dwóch ratach na święto Oczyszczenia Panny Marii w latach 1393–1394. W związku z takim obrotem sprawy powstaje pytanie o osobę Maffiolusa i powody takiej decyzji papieskiej.

Maffiolus wywodził się z możnego i wpływowego rodu mediolańskiego Lampugnanych. Był synem Oldrada, członka sławnego mediolańskiego kolegium iurisconsultorum i bratem Uberta, profesora obojga praw w Padwie, Pradze i Pawii⁵⁴. Lampugnani należeli wówczas do bliskiego otoczenia Gian Galeazza Viscontiego, Ubertus był bowiem jego dworzaniem, a także posłem do Wacława IV króla rzymskiego i czeskiego w 1380 oraz 1385 r.⁵⁵ W czasie pracy profesorskiej w Pradze zajmował się niezwykle istotnymi dla Wacława IV problemami jego uprawnień cesarskich. Rozstrzygnięcia prawnicze zapewniły Ubertowi sławę w kręgach legistów i obrońców władzy uniwersalnej Cesarstwa nad światem chrześcijańskim⁵⁶.

Maffiolus odbył studia w Padwie, gdzie uzyskał doktorat obojga praw w 1382 r. (jego promotorem był Angelo da Castiglione z Mediolanu), a następnie podjął na krótko wykłady w tym uniwersytecie⁵⁷. Równocześnie zaangażował się w służbę Viscontich i podobnie jak jego brat Ubertus pełnił funkcje dyplomatyczne. W sierpniu 1382 r. Bianca di Savoia, wdowa po Galeazzo Viscontim, wysłała go w misji poselskiej do Padwy i prosiła Ludwika Gonzagę, aby zatroszczył się o eskortę dla dyplomaty⁵⁸. Wkrótce Maffiolus zrezygnował z kariery uniwersyteckiej w Padwie i dworskiej w Mediolanie i wstąpił w służbę papieża Urbana VI. W dniu 16 III 1384 r. został przyjęty do kancelarii papieskiej na stanowisko abrewiatora⁵⁹. Zarówno wykształcenie prawnicze, jak i pochodzenie z wpływowego rodu sprawiły, że Maffiolus szybko robił karierę kurialną i już w roku następnym, 23 września zajmował stanowisko podskarbiego w Kamerze Apostolskiej i pełnił je przez kilka miesięcy, będąc zarazem dworzaniem papieskim⁶⁰. Równocześnie we wrześniu 1385 r. Urban mianował go arcybiskupem Dubrownika (Raguzy). Arcybiskupstwo to było bardzo słabo uposażone, skoro Maffiolus złożył wówczas Kamerze Apostolskiej obligacje na sumę zaledwie 200

⁵³ *Poloniae ex libris obligationum et solutionum Camerae Apostolicae ab a. 1373*, collegit J. Lisowski, *Elementa ad fontium editiones*, t. 1 (dalej cyt.: *Elementa*), Romae 1960, nr 48.

⁵⁴ Studiował on także w Bolonii. Zob. *Chartularium Studii Bononiensis*, t. 4, Bologna 1919, nr 1076; *Monumenti della Università di Padova (1318–1405)*, raccolti dal A. Gloria, t. 1–2, Padova 1888, t. 1, nr 182, s. 72, nr 334, s. 153; t. 2, nr 1334, 1378, 1435, 1440, 1455, 1456, 1473, 1490, 1500, 1501, 1512; J. T. Milik, *Maffioli, biskup płocki (†1396) i jego sarkofag w Kryptach Watykańskich*, „Duszpasterz Polski za Granicą” 2, 1951, nr 5, s. 35; R. Zelený, J. Kadlec, *Učitelé právnické fakulty a právnické univerzity pražské v době přehusitské 1349–1419*, „Acta Universitatis Carolinae — Historia Universitatis Carolinae Pragensis” 18, 1978, fasc. 1, s. 93–95; J. Tříška, *Životopisný slovník přehusitské pražské univerzity 1348–1409*, Praha 1981, s. 513–514.

⁵⁵ Zob. R. Zelený, J. Kadlec, op. cit., s. 93.

⁵⁶ *Ibid.*, s. 93–95; J. Tříška, op. cit., s. 513–514; F. C. v. Savigny, *Geschichte des römischen Rechts im Mittelalter*, t. 6, Heidelberg 1850, s. 488.

⁵⁷ Wymieniony został w spisie profesorów padewskich sporządzonym w roku 1382 i kontynuowanym w następnych latach. Zob. *Monumenti*, t. 1, nr 185, 387; t. 2, nr 1523, 1545.

⁵⁸ *Repertorio diplomatico Visconteo. Documenti dal 1263 al 1402 raccolti e pubblicati in forma regesto dalla Società Storica Lombarda*, t. 2 (1363–1385), Milano 1918, nr 2978.

⁵⁹ *Der Liber Cancelariae Apostolicae vom Jahre 1380 und der Stilus Palati Abbreviatus Dietrichs von Nieheim*, wyd. G. Erler, Leipzig 1888, s. 206.

⁶⁰ *Elementa*, t. 1, nr 40; B. Katterbach, *Referendarii utriusque signaturae a Martino V ad Clementem IX et praelati signaturae supplicationum a Martino V ad Leonem XIII*, Città del Vaticano 1931, s. XXIII.

florenów⁶¹. Nie rezydował jednak w Dubrowniku, lecz przebywał na dworze papieskim. Pod koniec 1385 r. papież wyprawił Maffiolusa z ważną misją do Europy środkowej i południowej, bowiem 3 listopada w Genui mianował go głównym kolektorem nałożonej wówczas na duchowieństwo *decimae caritativi subsidii*. Urban VI potrzebował pieniędzy — jak sam zaznaczył w bulli z pełnomocnictwami — na wojnę z Karolem Durazzo⁶². Maffiolus miał zbierać tę dziesięcinę w Czechach, Polsce, na Węgrzech, w Italii i Rzeszy. Ponadto Urban VI powierzył mu również inne ważne zadania do wypełnienia podczas tej misji. Niebawem Maffiolus wyruszył z Italii i 26 II 1386 r. znajdował się już w Pradze⁶³. Podejmował wówczas problem zaległych sum z biskupstwa wrocławskiego jeszcze z czasów wakansu po śmierci biskupa Przeclawa z Pogorzeli i dziesięciny trzyletniej, której kolektorem w 1384 r. był Dobrogost z Nowego Dworu⁶⁴. Nie wiadomo, czy wrócił z powrotem do Italii, dopiero bowiem w lipcu 1386 r. jest poświadczony jego pobyt w Krakowie, dokąd wysłał go papież „ad regnum Polonie in certis agendis cum corona dicti regni Polonie”⁶⁵. Z listu wystosowanego przez Maffiolusa z Krakowa 24 VII 1386 r. do Fryderyka III von Saarwerden arcybiskupa kolońskiego wynika, że odebrał on wtedy od Władysława Jagiełły przysięgę wierności wobec Kościoła rzymskiego i Urbana VI, złożoną przez króla na Ewangelię⁶⁶. W świetle wspomnianego wyżej listu przedmiotem misji Maffiolusa Lampugnania — obok przysięgi obojętnej — była sprawa chrztu Jagiełły i Litwy oraz jego małżeństwa z Jadwigą Andegaweńską. Pertraktacje toczyły się w Krakowie w lipcu tego roku i przyniosły rezultat korzystny dla strony polskiej, bowiem papieski „*commissarius specialis*” zwrócił się do arcybiskupa kolońskiego Fryderyka, stwierdzając szczere przyjęcie chrztu św. i wiary chrześcijańskiej przez króla Władysława i Litwinów oraz zawarcie przez niego i dopełnienie małżeństwa z Jadwigą („*disponente Domino extat matrimonium laudabiliter consummatum*”). Maffiolus zwrócił się z zachętą do adresata, aby „...ob amorem et augmentum fidei christiane sepe fatum dominum Wladislaum regem Polonie, ut predicatur, veluti christiane fidei cultorem verissimum velitis prosequi ob reverenciam sedis apostolice specialem...”⁶⁷. Prawdopodobnie Maffiolus skierował podobnej treści listy do pozostałych elektorów Rzeszy. Takie rozpoznanie kwestii chrztu Jagiełły i jego małżeństwa z Jadwigą miało ważne znaczenie dla sytuacji pary królewskiej na arenie międzynarodowej wobec ataków na to małżeństwo i prawowierność chrześcijańską króla Władysława, podjętych na szeroką skalę przez Habsburgów i Krzyżaków⁶⁸. W wyniku tej

⁶¹ Zob. B. Katterbach, *Referendarii*, s. XXIII; C. Eubel, *Hierarchia catholica medii aevi*, t. 1, Monasterii 1913, s. 411.

⁶² *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia*, t. 5: *Acta Urbani VI et Bonifatii IX Pontificum Romanorum*, cz. 1–2 (1378–1404), ed. C. Krofta (dalej cyt.: MVB), Pragae 1903–1905, nr 112.

⁶³ MVB, t. 5, nr 117.

⁶⁴ *Ibid.*, nr 146, 149, 187; *Repertorium Germanicum*, t. 2: *Verzeichnis der in den Registern und Kameralakten Urbans VI., Bonifaz IX., Innocenz VII., und Gregors XII. vorkommenden Personen, Kirchen und Orte des Deutschen Reiches, seiner Diözesen und Territorien 1378–1415*, wyd. G. Tellenbach, Berlin 1961, szp. 20, 26, 1148.

⁶⁵ *Codex epistolaris saeculi decimi quinti*, t. 2, wyd. A. Lewicki (dalej cyt.: CE), Kraków 1891, nr 8.

⁶⁶ *Ibid.*, nr 8. W lipcu 1386 r. Jagiełło i Jadwiga przebywali w Krakowie; zob. A. Gąsiorowski, *Itinerarium*, s. 29; G. Rutkowska, *Itinerarium*, s. 212.

⁶⁷ CE, t. 2, nr 8; J. Fijałek, *Rok 1386 „Pro augmento fidei catholicae”*, „Kurier Warszawski” 1910, nr 1, s. 13–14; A. F. Grabski, *Jadwiga — Wilhelm — Jagiełło w opiniach europejskich*, „Nasza Przeszłość” 23, 1966, s. 130–131; B. Przybyszewski, *Błogostawiona Jadwiga*, s. 42–47.

⁶⁸ Zob. A. F. Grabski, *Polska w opiniach Europy zachodniej XIV–XV wieku*, Warszawa 1968, s. 195–216; idem, *Jadwiga*, s. 117–166; B. Przybyszewski, *Błogostawiona Jadwiga*, s. 35–47.

misji Maffiolus Lampugnani zyskał niewątpliwie życzliwość i wdzięczność dworu krakowskiego.

Po powrocie Maffiolusa do kurii rzymskiej papież w 1387 r. zlecił mu ostateczne rozwiązanie sprawy zaległych sum z biskupstwa wrocławskiego i misję legacką w Italii. Ponadto powierzył mu przed 1 czerwca tego roku urząd referendarza (Maffiolus przedstawiał papieżowi suppliki składane w kurii i w jego obecności je sygnował)⁶⁹. Równocześnie (przed 1 VI 1387 r.) został on przeniesiony przez Stolicę Apostolską z arcybiskupstwa dubrownickiego na arcybiskupstwo w Messynie na Sycylii⁷⁰. Ta decyzja Urbana VI spowodowana była nie tylko chęcią wynagrodzenia Lampugnaniego za dotychczasową służbę wyżej uposażonym arcybiskupstwem (1000 florenów), ale także potrzebą utrzymania wpływów politycznych papieżstwa na Sycylii w Królestwie Trinakrii w okresie rządów czterech wikariuszy po śmierci Fryderyka III Aragońskiego⁷¹.

Następca Urbana VI na Stolicy Piotrowej, Bonifacy IX (Pietro Tomacelli z Neapolu), realizował politykę wzmocnienia pozycji papieżstwa w Italii i energicznie podjął walkę o wyrugowanie wpływów papieża awiniońskiego Klemensa VII w państwie kościelnym. Jednym z głównych obszarów zmagania była prowincja Kampanii i Maritimy, gdzie Onorato Caetani, należący do obediencji awiniońskiej, kontrolował znaczne terytoria. Nowy papież mianował zarządcą tej prowincji („rector et vicarius generalis in spiritualibus et temporalibus”) Maffiolusa Lampugnaniego przed 15 V 1391 r., który z dużym zaangażowaniem pełnił tę funkcję aż do swej śmierci⁷². Równocześnie w latach 1390–1396 Maffiolus był referendarzem papieskim⁷³.

W 1389 r. nastąpiła zmiana sytuacji na Sycylii, gdy sukcesorka Królestwa Trinakrii Maria, córka zmarłego w 1377 r. Fryderyka III Aragońskiego, poślubiła Marcina I księcia Montblanc na podstawie dyspensy Klemensa VII, zmieniając tym samym obediencję z rzymskiej na awiniońską. Stronnictwo popierające Marię było silne i Maffiolus arcybiskup Messyny popadł w liczne konflikty z możliwymi przedstawicielami tego obozu. Bonifacy IX próbował poprzez swego legata Mikołaja Sommariva łagodzić te spory w czerwcu 1391 r.⁷⁴ Ostatecznie papież zdecydował się na translację Maffiolusa z Messyny do Krakowa tuż przed 1 III 1392 r., wykorzystując śmierć biskupa Jana Radlicy⁷⁵. Biskupstwo krakowskie było trzykrotnie bogatsze od arcybiskupstwa messyńskiego i stanowić miało niewątpliwie wynagrodzenie dla Lampugnaniego za jego działalność w państwie kościelnym, kurii papieskiej i na Sycylii. Bonifacy IX liczył na życzliwość Jagiełły i Jadwigi względem Maffiolusa za jego misję

⁶⁹ MVB, t. 5, nr 146, 149, 187; B. Katterbach, *Referendarii*, s. XIII–XVI, XXI, XXIII.

⁷⁰ MVB, t. 5, nr 146, 149; C. Eubel, *Hierarchia*, t. 1, s. 337.

⁷¹ Por. L. Simeoni, *Storia politica d'Italia. Le signorie*, t. 1, Milano 1950, s. 366–369; F. Giunta, *Aragonesi e Catalani nel Mediterraneo*, Palermo 1953, s. 162–174; S. Fodale, *Il Regno di Trinacria e lo scisma*, w: *Genèse et débuts du Grand Schisme d'Occident (1362–1394)*, Paris 1980, s. 507–512.

⁷² Zob. A. Esch, *Bonifaz IX. und der Kirchenstaat*, Tübingen 1969, s. 23–29, 137–138, 158–159, 173–174, 453–491, 582.

⁷³ BP, t. 3, nr 407, 443; G. Tellenbach, *Beiträge zur Kurialen Verwaltungsgeschichte im 14. Jahrhundert*, „Quellen und Forschungen aus italienischen Archiven und Bibliotheken” 24, 1932–1933, s. 185–187, nr VIII; B. Katterbach, *Referendarii*, s. XXIII; A. Esch, *Bonifaz IX.*, s. 582.

⁷⁴ R. Pirro, *Sicilia sacra*, t. 1, Palermo 1733, s. 418; J. T. Milik, *Maffioli*, s. 38; F. Giunta, *Aragonesi e Catalani*, s. 162 nn.; S. Fodale, *Il Regno di Trinacria e lo scisma*, s. 512–519.

⁷⁵ Zob. wyżej przyp. 53; C. Eubel, *Hierarchia*, t. 1, s. 337. Przeniesienie Maffiolusa nastąpiło przed atakiem armii księcia Marcina I i Marii na Sycylię. Ich wojska lądowały na wyspie 22 III 1392 r. i szybko zajęły główne miasta w Trinakrii.

w 1386 r. i na akceptację swej decyzji o obsadzie tego kluczowego w Polsce biskupstwa. Osoba nominata była znana nie tylko obojgu królestwu, ale również kapitule krakowskiej, co mogło ułatwić przeprowadzenie całej sprawy. Do tej pory papież był w stałym i ścisłym kontakcie z królową, o czym świadczy list Bonifacego IX z 29 XII 1391 r. o ustanowieniu Piotra Wysza zaufanym pośrednikiem między Andegawenką a Stolicą Apostolską⁷⁶.

5. Jadwiga i Jagiełło nie zamierzali zgodzić się na objęcie biskupstwa krakowskiego przez Maffiolusa po opisanej wyżej akcji przeciw pierwszemu elektowi kapituły, Sieciejowi z Chmielnika i doprowadzeniu do postulacji Piotra Wysza. Ich kandydat był osobistością doskonale znaną Bonifacemu IX i na dworze papieskim ze względu na pełnione urzędy referendarza papieskiego i kolektora Kamery Apostolskiej⁷⁷. Jednakże Piotr Wysz nie udał się osobiście do Rzymu, aby zabiegać o konfirmację dla siebie, lecz pozostał w Krakowie. W roku 1392 był on kilkakrotnie uhonorowany rozmaitymi podarunkami przez radę miejską krakowską. W rachunkach miejskich w dziale „honores” skrupulatnie je wyliczono, określając Wysza „dominus electus”, „dominus postulatus”⁷⁸. Ponadto Gotfryd Fattinanti, Genuńczyk, rajca krakowski i żupnik królewski wyznaczył Piotra Wysza i Spytka z Melsztyna 15 XII 1392 r. na egzekutorów swego testamentu. Dokument został wystawiony w Krakowie, a Wysz był jeszcze w nim nazwany: „postulatus ad ecclesiam Cracoviensem”⁷⁹.

Do Rzymu w imieniu Piotra oraz Jadwigi i Jagiełły został wysłany Wojciech Jastrzębiec kustosz gnieźnieński, któremu towarzyszył Piotr Strzelicz kanonik krakowski⁸⁰. Pierwszy z nich od kilku lat znajdował się w służbie królewskiej i zyskał zaufanie monarsze poprzez udaną misję poselską do Stolicy Apostolskiej w 1389 r.⁸¹ Brał w niej udział również Piotr Strzelicz, blisko związany z Jadwigą⁸². Tak więc obaj dyplomaci dobrze orientowali się w stosunkach kurialnych w Rzymie, znali Bonifacego IX i zapewne Maffiolusa Lampugnaniego⁸³. Akcja dyplomatyczna zmierzająca do cofnięcia nominacji papieskiej dla Maffiolusa i potwierdzenia Piotra Wysza na biskupstwie krakowskim trafiła na opór Bonifacego IX. Słynął on z nepotyzmu (wielu swoich krewniaków wyniósł na bogato uposażone godności kościelne) i popierania swoich zaufanych urzędników kurialnych w zdobywaniu biskupstw poza Italią⁸⁴. Ponadto papież na arcybiskupstwie messyńskim, bezpośrednio po translacji Maffiolu-

⁷⁶ J. Długosii *Annales*, lib. X, s. 232–233; M. Gębarowicz, *Psalterz floriański*, s. 22–23; B. Przybyszewski, *Błogostawiona Jadwiga*, s. 42–47, 60–61.

⁷⁷ Zob. wyżej przyp. 38–39.

⁷⁸ *Najstarsze księgi i rachunki miasta Krakowa od roku 1300 i 1400*, wyd. F. Piekosiński, J. Szujski, cz. 1–2, Kraków 1878, cz. 2, s. 236–237.

⁷⁹ KDKK, część 2, nr 396; J. Ptaśnik, *Kultura włoska wieków średnich w Polsce*, Warszawa 1959, s. 60–61; M. Gębarowicz, *Psalterz floriański*, s. 75–76 i przyp. 106.

⁸⁰ Rkp. BJ 191, k. 312r; 723, k. 169v–170r; W. Seńko, *Piotr Wysz*, s. 279; *Elementa*, I, nr 50, 86.

⁸¹ BP, t. 3, nr 92; MPVat, t. 8, cz. 1, nr 1, 21; J. Krzyżaniakowa, *Kancelaria*, cz. 2, s. 51–52; G. Lichończak-Nurek, „Wojciech Jastrzębiec (ok. 1362–1436), duchowny i mąż stanu”, Kraków 1994 (maszynopis rozprawy doktorskiej w Instytucie Historii UJ), s. 6–10.

⁸² Prawdopodobnie przebywał w Rzymie po raz pierwszy w misji królewskiej już w 1386 r., wówczas bowiem (20 II) został przyjęty do grona kapelanów papieskich. Zob. MPVat, t. 8, nr 1–3; BP, t. 3, nr 94.

⁸³ Piotr Strzelicz został ponownie kapelanem papieskim 9 IX 1389 r. w początkach pontyfikatu Bonifacego IX, zob. MPVat, t. 8, nr 3; BP, t. 3, nr 94.

⁸⁴ Zob. A. Esch, *Bonifaz IX*, passim; *Das Papsttum unter der Herrschaft der Neapolitaner. Die führende Gruppe Neapolitaner Familien an der Kurie während des Schismas 1378–1415*, w: *Festschrift für H. Heimpel*, Göttingen 1972, t. 2, s. 713–800; *Le clan des familles neapolitaines au sein du Sacré Collège d'Urbain VI et de ses successeurs et les Brancacci de Rome et d'Avignon*, w: *Genèse et débuts du Grand Schisme*, s. 493–506.

sa (tj. na przełomie lutego i marca 1392 r.) do Krakowa, osadził Filipa Crispi⁸⁵. W sporze o biskupstwo krakowskie nastąpił kilkumiesięczny pat, Jadwiga i Jagiełło nie chcieli bowiem zgodzić się na osobę kurialisty Maffiolusa, mimo długu wdzięczności względem niego i Stolicy Apostolskiej. Jednakże trwająca w Kościele schizma stwarzała na dalszą metę korzystniejszą sytuację dla króla i królowej. Bonifacy IX nie mógł nadmiernie usztywnić swego stanowiska w sporze, bo to w konsekwencji groziło rozluźnieniem związków Królestwa Polskiego z Rzymem, a w ostatecznym rozrachunku odstąpieniem Polski od obediencji rzymskiej. Prawne rozwiązanie sporu mogło nastąpić tylko przez translację Maffiolusa z Krakowa na inną stolicę biskupią. Bonifacy IX dążył jednak do przeniesienia Lampugnaniego w obręb metropolii gnieźnieńskiej, ale w pierwszej połowie 1392 r. nie wakowało w niej żadne z biskupstw. Nieoczekiwanie dla obu stron w połowie tego roku opróżniło się biskupstwo płockie.

6. Henryk, syn Siemowita III księcia mazowieckiego i Anny córki Mikołaja księcia ziembickiego, został wybrany na biskupa płockiego przed 18 III 1390 r. (po śmierci Ścibora z Radzymina), zgodnie z życzeniem swoich braci, książąt mazowieckich Janusza I oraz Siemowita IV, i konfirmowany przez Bonifacego IX⁸⁶. Henryk miał wówczas tylko święcenia subdiakonatu i zwlekał z przyjęciem wyższych oraz sakry biskupiej, używając tytułu: „dei et apostolice sedis gracia electus confirmatus Plocensis nec non dux Masovie”⁸⁷. Wiosną 1392 r. Władysław Jagiełło wysłał Henryka z tajną misją do Witolda Kiejstutowicza, przebywającego u Krzyżaków w Ritterswerder. Miał on doprowadzić do ugody między królem a księciem Witoldem i spowodować porzucenie przezeń zakonu krzyżackiego. Henrykowi udało się wprowadzić w błąd Krzyżaków i osiągnąć cel misji. W Ritterswerder u boku Witolda była jego siostra, piękna Ryngałła, z którą Henryk wkrótce się ożenił. Ślub odbył się w Ritterswerder pod okiem Witolda między połową kwietnia a końcem czerwca 1392 r., co oznaczało rezygnację z biskupstwa płockiego⁸⁸. Ponieważ małżeństwo Henryka z Ryngałłą zostało ujawnione dopiero na przełomie czerwca i lipca t.r. w dramatycznych okolicznościach, po przejściu Witolda na stronę Jagiełły w trakcie wojny z Krzyżakami, którzy próbowali zemścić się na młodej parze poprzez nagły atak na Suraż, gdzie oboje przebywali, stąd też wiadomość o porzuceniu kariery duchownej przez księcia Henryka dotarła do Rzymu ze znacznym opóźnieniem, prawdopodobnie dopiero w listopadzie⁸⁹.

Bonifacy IX wykorzystał zaistniałą sytuację i nie licząc się ze stanowiskiem kapituły płockiej oraz książąt mazowieckich, postanowił przenieść Maffiolusa z biskupstwa krakowskiego na płockie i równocześnie zatwierdzić wybór Piotra Wysza. Bulla regulująca obie te sprawy została wystawiona w Perugii 4 XII 1392 r.⁹⁰ Bonifacy IX pominął milczeniem w tej bulli stanowisko Jadwigi i Jagiełły w całym sporze. Ta decyzja papieska kończyła formalnie spór o biskupstwo krakowskie. Członek królewskiego poselstwa i pełnomocnik Wysza magister Piotr Strzelicz dnia 19 XII 1392 r.

⁸⁵ Zob. C. Eubel, *Hierarchia catholica*, t. 1, s. 337.

⁸⁶ MPVat, t. 8, nr 103–105; BP, t. 3, nr 149–151; K. Jasiński, *Henryk Siemowitowic i jego żona Ryngałła*, w: *Słowianie w dziejach Europy*, Poznań 1973, s. 160–161; A. Radziwiński, *Praluci*, t. 1, s. 82–83.

⁸⁷ *Kodeks dyplomatyczny księstwa mazowieckiego*, wyd. T. Lubomirski, Warszawa 1863, nr 121.

⁸⁸ Zob. K. Jasiński, *Henryk*, s. 160–161; K. Ożóg, *Ryngałła*, PSB, t. 33, s. 539; A. Radziwiński, *Praluci*, t. 1, s. 82–83.

⁸⁹ Zob. K. Jasiński, *Henryk*, s. 161; K. Ożóg, *Ryngałła*, s. 539.

⁹⁰ KDKK, część 2, nr 390; BP, t. 3, nr 320.

złożył w jego imieniu w Kamerze Apostolskiej obligacje na 3000 florenów z tytułu „servitium commune” i „quinque minuta servitia consueta”⁹¹. Natomiast w roku następnym, 19 marca, biskup Piotr Wysz przez tegoż samego prokuratora zobowiązał się do wypłacenia Kamerze Apostolskiej i kolegium kardynałów dalszych 3000 florenów w złocie „pro communi servicio Maffioli predecessoris sui, quia bis in anno fuit facta promocio ... et quinque servicia consueta”⁹². Każda z tych należności była rozłożona na dwie raty i miała zostać zapłacona w terminie mniej więcej półtorarocznym. Piotr Wysz wywiązał się z tych zobowiązań z pewnym opóźnieniem, w aktach Kamery Apostolskiej zachował się bowiem kwit z ostatniej raty uiszczonyj za Maffiolusa w Rzymie w dniu 8 IV 1399 r.⁹³

Lampugnani po translacji na biskupstwo płockie złożył stosowne obligacje na spłatę 400 florenów przez swego prokuratora Ambrożego Viscontiego z Mediolanu, akolitę papieskiego, 17 IV 1393 r. Równocześnie zobowiązał się zapłacić sumy pieniężne nie uregulowane przez jego poprzedników na tym biskupstwie, Ścibora z Radzymina i Dobiesława z Gulczewa⁹⁴. Decyzja Bonifacego IX o obsadzie biskupstwa płockiego kurialistą wzbudziła niewątpliwie opór kapituły płockiej oraz Janusza I i Siemowita IV książąt mazowieckich. Dość bałamutną wiadomość o tym przekazał Jan Długosz⁹⁵. Dziejopis stwierdził w *Rocznikach*, że papieżowi mimo nacisków, grózb i kar kościelnych względem kapituły i książąt mazowieckich nie udało się wprowadzić Maffiolusa w posiadanie biskupstwa płockiego, z którego on sam zrezygnował przed śmiercią. Brak jest innych bezpośrednich danych o tym konflikcie. W świetle źródeł nie ulega jednak wątpliwości, że Lampugnani objął prawnie biskupstwo, w jego imieniu zarządzali bowiem diecezją od 1394 r. wikariusze generalni Gwidon de Ottorengnis z Forligno i Andrzej archidiakon płocki z rodu Prawdziców⁹⁶. O załagodzeniu sporów i ułożeniu stosunków między Bonifacym IX a książętami mazowieckimi świadczy fakt pozytywnego załatwienia przez papieża całego szeregu suplik skierowanych przez Siemowita IV i jego żonę Aleksandrę w rozmaitych sprawach (również osobistych) we wrześniu 1394 r.⁹⁷ Musiało wówczas poselstwo Siemowita IV przebywać w Rzymie i wtedy nastąpiła zgoda książąt mazowieckich na osobę Maffiolusa, po czym Bonifacy IX w dniu 10 IX 1394 r. ustanowił trzech konserwatorów biskupa płockiego Maffiolusa na okres pięciu lat w osobach biskupów: włocławskiego, chełmińskiego i warmińskiego⁹⁸. Wbrew twierdzeniom Długosza Maffiolus nie zrezygnował z biskupstwa płockiego i dzierżył je aż do śmierci 27 VII 1396 r.⁹⁹

⁹¹ *Elementa*, t. 1, nr 85.

⁹² *Ibid.*, nr 50; por. nr 48, 83.

⁹³ *Ibid.*, nr 138.

⁹⁴ *Ibid.*, nr 51, 86.

⁹⁵ *Annales*, lib. X, s. 198, 216–217.

⁹⁶ *Kodeks dyplomatyczny księstwa mazowieckiego*, nr 124; BP, t. 3, nr 827; T. Żebrowski, *Zarys dziejów diecezji płockiej*, Płock 1976, s. 47–48; A. Radziwiński, *Pralaci*, t. 1, s. 63–65.

⁹⁷ BP, t. 3, nr 394, 399.

⁹⁸ *Ibid.*, nr 392.

⁹⁹ *Ibid.*, nr 443, 451; J. T. Milik, *Maffioli*, s. 40–41; T. Żebrowski, *Zarys*, s. 47–48. Długosz podał błędnie miejsce pochówku Lampugnaniego w kościele Sancta Maria in Ara Coeli, podczas gdy jego grób znajduje się w bazylice pw. św. Piotra na Watykanie. Niektórzy historycy polscy przyjęli tę bałamutną wiadomość za prawdziwą, zob. Z. Perzanowski, *Komentarz do: J. Długosz, Roczniki czyli Kroniki*, ks. X, s. 258 przyp. 31; idem, *Komentarz do: J. Długosii Annales*, lib. X, s. 358 przyp. 30; J. Drabina, *Kontakty papieżstwa z Polską 1378–1417 w latach wielkiej schizmy zachodniej*, Kraków 1993, s. 98.

7. Piotr Wysz bez przeszkód wszedł w prawne posiadanie biskupstwa krakowskiego. Nie wiadomo jednak, kiedy dokładnie przyjął wyższe święcenia kapłańskie i sakrę biskupią. Ingres odbył się prawdopodobnie w 1393 r. Zachowały się wspomniane wyżej mowy wygłoszone na tej uroczystości przez dwóch profesorów odnowionego Studium Generalnego: Bartłomieja z Jasła i Stanisława ze Skarbimierza. Nawiązywali oni do sporu o biskupstwo niezwykle powściągliwie. Obaj podkreślali przede wszystkim, że to Bóg wybrał Piotra na biskupa. Wskazywali na jego znakomite wykształcenie i cnoty oraz rysowali cechy idealnego biskupa — obrońcy i protektora Kościoła, czystego, wiernego, prawego, a zarazem mocnego wobec tych, co sięją zło i fałsz. Mistrz Bartłomiej nakreślił również pewien program działań dla biskupa Piotra, zachęcając go do odprawiania synodów diecezjalnych, tworzenia statutów regulujących rozmaite sprawy zgodnie z potrzebami czasu i przeprowadzania wizytacji duszpasterskich oraz wzmocnienia dyscypliny duchowieństwa¹⁰⁰. Wspomniani mówcy pominieli zupełnym milczeniem zarówno osobę Siecieja z Chmielnika, jak i Maffiolusa Lampanianego.

Za pontyfikatu Piotra Wysza Sieciej nie otrzymał prałatury w kapitule krakowskiej i pozostając na kanonii, rezydował przy katedrze. W kapitule cieszył się nadal autorytetem, m.in. zarządzał dobrami pabianickimi. Ponadto wspierał odnowiony uniwersytet krakowski, gdyż jego imię zostało zapisane w wypominkach za zmarłych dobroczyńców wszechnicy w 1414 r.¹⁰¹ Do końca życia zachował Sieciej także kanclerstwo sieradzkie, które Władysław Jagiełło zapisał wszechnicy krakowskiej dwukrotnie w dokumentach z 15 VI 1401 i 21 VIII 1403 r.¹⁰² Zmarł wkrótce po 30 IX 1403 r.¹⁰³

Polityka kościelna Jadwigi w kwestii obsady biskupstw nie odbiegała od utartych za ostatnich Piastów i Ludwika Węgierskiego wzorców. Jej ojciec najczęściej nie liczył się z wyborami kapituł, łamał ich prawa w tym zakresie i niekiedy w sposób arbitralny narzucał swoich kandydatów. Przebieg i rezultat sporu o biskupstwo krakowskie w 1392 r. pokazuje, że prawo kapituły do swobodnego wyboru biskupa było skutecznie ograniczone poprzez ingerencję Jadwigi i Jagiełły, którzy zdecydowanie narzucili swego kandydata. Wykorzystali przy tym powiązania rodowe i rodzinne prałatów i kanoników z przedstawicielami elity urzędniczej, tworzącymi zaplecze polityczne monarchów. Ponadto w kapitule krakowskiej istniała grupa kanoników związanych z dworem i zawdzięczających miejsce w tej korporacji protekcji królewskiej, którzy gorliwie popierali kandydata monarszego. Podobne sytuacje można zaobserwować i w innych kapitułach katedralnych metropolii gnieźnieńskiej w tym okresie. Wzrastający udział arcybiskupów i biskupów w radzie królewskiej wzmacniał dążenia władców polskich do wyłącznego decydowania o nominacjach na te godności kościelne. Doprowadziło to do licznych konfliktów między panującymi a papieżstwem, które ze swej strony ograniczało prawa kapituł i zmierzało do przejęcia w swe ręce nominacji biskupich. Z tych konfrontacji w XIV i XV w. zwycięsko wychodziła przeważnie polska monarchia.

¹⁰⁰ Rkp. BJ 191, k. 308–312r; 723, k. 167r–170r; 2192, k. 58r–62v; W. Seńko, *Piotr Wysz*, s. 258–279; M. Kowalczyk, *Odnowienie*, s. 38–40.

¹⁰¹ *Księgi sądowe łęczyckie od 1385 do 1419*, część 1, Warszawa 1897 (Teki Pawińskiego, t. 3), nr 5963, 6219, 6228; rkp. Biblioteki Uniwersytetu Wrocławskiego, I Q 381, k. 145v; M. Kowalczyk, *Krakowskie mowy uniwersyteckie z pierwszej połowy XV wieku*, Wrocław 1970, s. 123, 132.

¹⁰² *Codex diplomaticus Universitatis Studii Generalis Cracoviensis*, wyd. Ž. Pauli, Cracoviae 1870, część 1, nr 21, 31.

¹⁰³ Zob. K. Ożóg, *Sieciej z Chmielnika*, PSB, t. 36, s. 519.

Summary

The 1392 controversy concerning the Cracow bishopric involved the Cracow cathedral chapter, queen Jadwiga, king Władysław Jagiełło and pope Boniface IX. On 31 January 1392, the chapter elected Sieciej of Chmielnik, a Cracow canon, to the office of bishop. Sieciej was the son of Mikołaj Puszcz of Sprowa, the Cracow land judge, and a member of the politically influential Kurozweński family of the Róża coat of arms. Under the influence of Jadwiga and Jagiełło, Sieciej resigned from his post to which the monarchs promoted Piotr Wysz of Radolin, doctor of both laws, who also held the office of the chancellor of Jadwiga (from 1391), served on a number of diplomatic missions, and became the trusted mediator between the queen and Boniface IX. The chapter succumbed to royal demands, and on 9 February 1392 proposed Wysz for bishop of Cracow. At the same time, the pope, indifferent to the wishes of the Cracow chapter and the will of the Polish monarchs, nominated Maffiolus Lampugnani from Milano who, prior to 1 March 1392, was transferred from the archbishopric of Messina in Sicily. In July 1386, Lampugnani stayed in Poland as the „*commissarius specialis*” of the Apostolic See; at the time, he recognized the marriage of Jadwiga and Jagiełło and received the obedience oath of the king. Despite their indebtedness, the Polish royal couple opposed the nomination but the pope refused to yield. The controversy was solved when in the summer of 1392 Henryk, duke of Mazovia and elector to the Płock bishopric, married Ryngała and resigned from his post. On 4 December 1392, Boniface IX transferred Maffiolus from Cracow to Płock and, simultaneously confirmed the election of Piotr Wysz to the Cracow bishopric; this decision signified a victory of the Polish monarchy in a confrontation dealing with the key bishopric in the Gniezno metropolis.

(transl. A Rodzińska-Chojnowska)